

Moralnost ozakonjivanja istospolnih veza

Valentin POZAIĆ*

Sažetak

Pojava i društvena problematika homoseksualnosti nije nepoznata ni u Hrvatskoj. Bilo je pritisaka da reguliranje te problematike uđe u obiteljski zakon. Nađeno je neko zasebno zakonsko rješenje. Novi dokument Zbora za nauk vjere, Promišljanja, želi ukazati na neke već otprije poznate vidike, istaknuti neke već poznate vrednote, kao i podsjetiti na određene specifične obveze vjernika političara. U obrazlaganju naročito mjesto zadobivaju razlozi zdravog razuma i naravnog zakona, ne izostavljajući, dakako, one biblijsko-teološke naravi. Brak nije bilo kakva veza ili bilo kakav odnos među ljudskim bićima. Istospolne su veze protunaravne, nisu u službi općeg dobra. Ozakonjivanje takvih veza dovodi u pitanje same temelje pravnog poretka. Vjernici angažirani u političkom životu sudjeluju u donošenju zakona u skladu sa svojim identitetom kojeg se ne mogu odreći.

Vatikanski Zbor za nauk vjere objavio je 31. srpnja 2003. godine dokument, koji je po običaju bio već ranije prihvaćen i odobren, tj. 3. lipnja 2003. na sjednici u nazočnosti Svetog Oca Ivana Pavla II., a koji govori o problemu ozakonjivanja istospolnih (homoseksualnih — muških ili ženskih) parova.¹ U ime Zbora za nauk vjere dokument je potpisao Joseph Kardinal Ratzinger, pročelnik, i nadbiskup Angelo Amato, tajnik.

Pojava i društvena problematika homoseksualnosti nije nepoznata ni u Hrvatskoj.² U društveno-političkom ozračju izrazitog ideološkog naboja u koje nova lista dolazi, nije mogla ne naići na raznovrsne i suprotstavljene primjedbe. Bilo je pritisaka da reguliranje te problematike u Hrvatskoj nađe svoje mjesto u obiteljskom zakonu kako bi se takav stil života izjednačio s ustanovom obitelji, ili bi se ustanovu obitelji degradiralo na takvu razinu, što konačno nije usvojeno. Nakon saborske i javne rasprave, i s neprimjerenim tonovima i sadržajima, nađeno je neko zakonsko rješenje koje donosi neke opće odredbe, uređuje način uzdržavanja te imovinske odnose: »Istospolna zajednica, u smislu ovoga Zakona, je životna

* Prof. dr. sc. Valentin Pozaić, Filozofski fakultet Družbe Isusove, Zagreb.

1 Kongregacija za nauk vjere, *Promišljanja u svezi sa zakonskim prijedlozima o priznavanju zajednica osoba istog spola*, Verbum, Split 2003.

2 Pozaić V., Katekizam o homoseksualnosti, *Obnovljeni život* 1 (2003) 73–85; Tomašević L., Fenomenologija i moralna prosudba homoseksualnosti, *Crkva u svijetu* 2 (2003) 241–263.

zajednica dviju osoba istoga spola (u daljem tekstu: partner/ica) koje nisu u braku, izvanbračnoj ili drugoj istospolnoj zajednici, a i koja traje najmanje tri godine te koja se temelji na načelima ravnopravnosti partnera, međusobnog poštovanja i pomaganja, te emotivnoj vezanosti partnera« (čl. 2).³

Istina, *Promišljanja* ne donose neki novi doktrinarni pristup problemu homoseksualizma, već u danas zaoštrenoj situaciji žele ukazati na neke već otprije poznate vidike, istaknuti neke već poznate vrednote, kao i podsjetiti na određene specifične obveze nekih skupina vjernika, ovaj puta političara, kojima oni po svojem poslanju i svojoj dobro odgojenoj, formiranoj savjesti ne mogu umaknuti. Svaki vjernik jest, ili bi trebao biti, grad na gori, svjetlo svijeta, sol zemlje (Mt 5, 13–16), ili kvasac za preobrazbu ovoga svijeta (Mt 13, 33).⁴ Već je ranokršćanski pisac u apologetskom spisu o kršćanima u svijetu iz drugog stoljeća ocijenio mjesto i poslanje kršćanina — drugog Krista u svom vremenu: »Bog ih je postavio na takav položaj s kojega im nije dopušteno pobjeći.«⁵

Izjava je manjeg opsega, hrvatsko izdanje ima 23 stranice, u deset je točaka, a jedanaesta je — zaključak. Na kraju se nalazi osamnaest bilježaka u kojima se navode neki opći i prijašnji dokumenti koji govore o tom pitanju: određeni govori Ivana Pavla II., Katekizam Katoličke crkve, pa sve do nedavne izjave o sudjelovanju katolika u političkom životu. Tako se na jednom mjestu mogu naći svi značajni dokumenti vezani uz tu problematiku.

Budući da je dokument upravljen svim ljudima dobre volje, a zna se da će na njega reagirati posebno osjetljivi i nipošto tolerantni pojedini predstavnici skupina istospolnog opredjeljenja i prakse, u obrazlaganju naročito mjesto zadobivaju razlozi zdravog razuma i naravnog zakona, prihvatljivi za sve, ne izostavljajući dako one biblijsko–teološke naravi.

Brak i obitelj

Posebnu pozornost dobio je brak i njegove neotuđive karakteristike (br. 2, 3, 4). Brak nije bilo kakva veza ili bilo kakav odnos među ljudskim bićima, već sasvim naročita veza utemeljena na komplementarnosti dvaju spolno različitih ljudskih bića, sa sasvim određenim oznakama i ciljem, zadaćom. Stoga »nikakva ideologija ne može iz ljudskog duha izbrisati sigurnost po kojoj brak postoji samo među dvjema osobama različita spola, koje njima vlastitim i isključivim uzajamnim osobnim darivanjem teže zajedništvu svojih osoba. Na taj se način međusobno usavršuju za suradnju s Bogom u rađanju i odgajanju novih života« (br. 2). To je samo odjek onoga što je rekao Drugi vatikanski sabor o dvama temeljnim vidicima, tj. o ljuba-

3 Zakon o istospolnim zajednicama, *Narodne novine. Službeni list Republike Hrvatske*, br. 116, utorak 22. srpnja 2003., str. 4228–4229.

4 Biblijski navodi prema: *Jeruzalemska Biblija* (Rebić A., Fućak J., Duda B.), KS, Zagreb 1994.

5 *Poslanica Diognetu*, u: *Časoslov naroda Božjega*, KS, Zagreb 1985., Peti vazmeni tjedan — srijeda, drugo čitanje.

vi-zajedništvu bračnog para i rađanju djece: »Brak i bračna ljubav su po svojoj naravi usmjereni prema rađanju i odgoju potomstva«. ⁶

Ta je istina o braku i obitelji zacrtana u biblijskim tekstovima o stvaranju čovjeka: »... muško i žensko stvori ih ...« (Post 1, 27) i dosljedno, »... bit će njih dvoje jedno tijelo...« (Post 2, 24) kako bi mogli ispuniti poslanje: »... plodite se i množite ...« (Post 1, 28). A jedinstvenost i nerazrješivost braka potvrdio je i sam Gospodin Isus Krist: »Zar niste čitali: Stvoritelj od početka muško i žensko stvori ih i reče: Stoga će čovjek ostaviti oca i majku da prione uza svoju ženu; i dvoje njih bit će jedno tijelo« (Mt 19, 4–5). Od brojnih crkvenih listina o braku i obitelji dovoljno je spomenuti samo obiteljsku pobudnicu Ivana Pavla II. ⁷ Pažnje su vrijedni, napose u hrvatskoj sredini, Papini govori za njegova trećeg posjeta Hrvatskoj, pod glavnim naslovom: »Obitelj — put Crkve i naroda«. ⁸

Problem istospolnih veza

S obzirom na narav i poslanje braka u ljudskoj zajednici, istospolne su veze u izravnom sukobu s brakom i obitelji. ⁹ Neosporivo je da je brak sveta ustanova, za dobrobit i napredak ljudskog društva nenadomjestiva, dok su istospolne veze protunaravne, isključuju i niječu komplementarnost ljudske spolnosti, lišavaju spolni čin njegove naravne usmjerenosti na zajedništvo, nadopunjavanje i rađanje (br. 3). ¹⁰ Kao takve pod strogom su osudom i Starog i Novog zavjeta te katoličke tradicije (br. 4). ¹¹ Da ne bi došlo do neželjenih nesporazuma, i ovdje se odmah upozorava, po načelu 'griješ — grješnik', da zlo homoseksualnosti treba razlikovati od ljudi koji od toga trpe, kako već stoji u Katekizmu: »Zato ih treba prihvaćati s poštivanjem, suosjećanjem i obazrivošću. Izbjegavat će se prema njima svaki znak nepravedne diskriminacije« (br. 2358).

U društvu gdje se zakoni donose na temelju postignutih konsenzusa, bez obzira na istinu, moral i opće dobro, moguća je legalizacija takvih veza, negdje čak i u formi sličnoj braku. Legalizacija takovih veza neprihvatljiva je iz četiri razloga, kako ističe dokument. Prvi se odnosi na razloge zdravog razuma i naravnog zakona po kojemu zakon treba štiti zajedničko dobro društva, a to se postiže po braku i

6 II Vatikanski koncil, *Dokumenti*, KS, Zagreb 1970, *Gaudium et spes*, br. 50.

7 Ivan Pavao II, *Familiaris consortio — Obiteljska zajednica*, KS, Zagreb 1981.

8 Govori se mogu naći, za sada, u dodatku publikacije: *Papa treći put u Hrvatskoj. 5. –9. lipnja 2003.*, Glas Koncila — Večernji list, Zagreb 2003, II–XVI.

9 Laun A., *Homoseksualnost s katoličkog gledišta*, Verbum, Split 2003.

10 Papinsko vijeće za obitelj, *Ljudska spolnost: istina i značenje*, KS, Zagreb 1997.

11 Usp. *Katekizam Katoličke Crkve*, Hrvatska biskupska konferencija, Zagreb, 1994., br. 2357–2359. Hrvatski tekst u br. 2358 ne odgovara u cijelosti onome što donosi mjerodavni latinski tekst (*Catechismus Catholicae Ecclesiae*, Libreria Editrice Vaticana, 1997). Prve dvije rečenice trebaju glasniti: »Nemali broj muškaraca i žena pokazuju duboke homoseksualne težnje. Ta sklonost, objektivno neuredna, za većinu njih predstavlja kušnju.«

obitelji, a ne po istospolnim vezama. Te veze, ukoliko bi štatile neka individualna prava, ako bi već postojale, mogle bi imati svoju regulativu na neki drugi način (br. 6). Drugi je razlog biološkog i antropološkog reda: takve su veze lišene bioloških i antropoloških elemenata braka i obitelji, ne doprinose rađanju i produljenju ljudske vrste (br. 7). A kad se podižu zahtjevi i za pravom na posvojenje djece, zaboravlja se ili zanemaruje da je to u izravnom sukobu s pravima djeteta, kako su zajamčena u povelji Ujedinjenih naroda. Takva djeca bila bi (zlo)namjerno lišena bilo istinskog očinstva bilo majčinstva. Treći je razlog uzet iz društvenog reda: društvo duguje svoj opstanak obitelji, utemeljenoj na braku, gdje je zajamčeno rađanje i odgoj djece. Ozakonjivanje istospolnih veza kao braka dovelo bi u pitanje sam pojam braka i njegovu vrednotu. Takve veze ne pridonose osobitom dobru zajednice, već naprotiv, »postoje valjani razlozi za tvrdnju kako su takve zajednice štetne za ispravan razvoj ljudskog društva, poglavito ako bi se povećao njihov stvaran utjecaj na društveno tkivo« (br. 8). Četvrti se razlog odnosi na pravni poredak: budući da bračni parovi osiguravaju susljednost naraštaja, od naročitog su društvenog interesa, zavrjeđuju zakonsku zaštitu, dok tako što ne postoji u istospolnim vezama, pa dosljedno tome ne mogu zahtijevati takvu zakonsku skrb (br. 9). Ako su u pitanju materijalni interesi, ti se mogu urediti drugim zakonskim uredbama.

Uloga katolika političara

Vjernici izravno angažirani u političkom životu sudjeluju u donošenju zakona, dobrih ili zlih, i za to svoje djelovanje snose odgovornost pred vlastitom savješću, pred zajednicom i pred Bogom.¹² Poznato je da je zakon minimum morala, najniža stepenica morala: onaj dio morala koji je i vanjskom prisilom utjeriv, a njegov prekršaj kažnjiv. Istina je da zakon ne može utjerati sav moral, ne može iskorijeniti sva zla, pa neka — radi većeg općeg dobra — tolerira. Međutim, takva se tolerancija zla ne može izjednačiti s legalizacijom, odobravanjem zla (br. 5). Po svojoj naravi zakon 'ozakonjuje' samo ono što je dobro, ispravno. Sukladno tome, zakon je pedagog — odgojitelj za dobro. Općenito se smatra, i s pravom, da je ono što zakon određuje dobro, u interesu zajednice, u prilog onome što se naziva zajedničko ili opće dobro, i pojedincima članovima zajednice. Iskustvo nažalost pokazuje da se zakoni ne donose uvijek u skladu s moralom i etikom, već nerijetko prema raznovrsnim trenutačnim probitcima i pritiscima. Dosljedno, zakoni mogu biti bilo zli bilo dobri — već prema stupnju moralne doraslosti i zrelosti zakonodavca (društva, sabora, grješnih struktura...).

Budući da je donošenje zakona ishod mnogih sudionika, s više ili manje utjecaja, svi oni imaju i svoj dio odgovornosti. Kao i u svim drugim slučajevima, i na

12 Kongregacija za nauk vjere, *Doktrinalna nota o nekim pitanjima vezanim uz sudjelovanje katolika u političkom životu*, IKA, Zagreb 2003.

ovom polju katolici će surađivati i glasovati u skladu sa svojim identitetom — vrijednosnim nazorom, u skladu sa svojim sustavom vrednota, u svjetlu biblijsko–kršćanske antropologije. Inače bi bili u sebi podijeljeni, duševno opasno bolesni: jedno vjeruju, drugo čine... Ako u suvremenom 'umreženom' društvu ne bi bili kadri spriječiti samo zlo, nastojat će ga umanjiti što je više moguće. To često može biti vrlo osjetljivo pitanje jer bi političar mogao biti osumnjičen zbog popustljivosti ili nedosljednosti. Stoga se i ovaj dokument (br. 10) poziva na već prije danu uputu s područja bioetike, prema kojoj katolik političar »... mogao bi dozvoljeno ponuditi vlastitu potporu prijedlozima koji smjeraju smanjenju štete nekog zakona te da smanji negativne učinke na razini kulture i javne moralnosti«,¹³ osiguravši da javnost bude jasno obaviještena o njegovom načelnom odlučnom i potpunom protivljenju tome zlu. Polazeći sa stajališta da su homoseksualni čini u sebi neuredni, objektivno zli, te da ni pod kojim uvjetima ne mogu biti odobreni (br. 4), legalizacija istospolnih veza je neprihvatljiva (br. 10, 11). Crkva je dužna braniti temeljne vrednote pojedinca, braka i obitelji te društva.

Osvrt

Crkva nije nipošto neosjetljiva na jeku na koju nailazi njezin glas — naviještanje Božje Riječi i istine o čovjeku i svijetu, pod vidikom postignuća vječnog spase-nja. Istodobno, Crkva se ne ravna — niti se previše uznemiruje niti raduje — prema trenutačnom ugledu ili preziru, prema pljesku ili zvižduku što ga prima za svoj pastoralni rad, ili prema nedosljednosti života svojih više ili manje istaknutih članova. Ponekad može čak izgledati — usred agresivne i arogantne halabuke sila zla ovoga svijeta — kao da je glas Crkve *glas vapijućega u pustinji* (usp. Mt 3, 3).

Norma djelovanja Crkve nisu ovosvjetske paradigme uspjeha ili neuspjeha, novca i karijere, već logika Kristova poslanja. Tako je Pavao iz Tarza pisao svome suradniku Timoteju: »Zaklinjem te pred Bogom i Kristom Isusom, koji će suditi žive i mrtve, zaklinjem te Pojavkom njegovim i kraljevstvom njegovim: propovijedaj Riječ, uporan budi — bilo to zgodno ili nezgodno — uvjeravaj, prijeti, zapovijedaj sa svom strpljivošću i poukom. Jer, doći će vrijeme kad ljudi zdrava nauka neće podnositi nego će sebi po vlastitim požudama nagomilavati učitelje kako im godi ušima; od istine će uho odvrćati, a bajkama se priklanjanje« (2 Tim 4, 1–4). Taj je navod inače poznat u skraćenom latinskom izričaju: *opportune — importune = zgodno — nezgodno*. Na tom tragu gotovo dvadeset stoljeća kasnije Ivan Pavao II. piše: »Kad je istinska nauka nepopularna, nije dopušteno tražiti laku popularnost.«¹⁴

13 Ivan Pavao II., *Evangelium vitae — Evandjele života*, KS, Zagreb 1995, br. 73.

14 Ivan Pavao II., *Prijeći prag nade*, Mozaik knjiga, Zagreb 1994, str. 187–188.

THE MORALITY OF THE LEGALIZATION OF SAME-SEX RELATIONSHIPS

Valentin POZAIĆ

Summary

The occurrence and the social issue of homosexuality is not something unheard of in Croatia. There have been attempts to regulate this issue within the framework of the Family Law as a result of public pressure. A separate legal solution was found. The new document of the Congregation for the Doctrine of the Faith, Considerations, seeks to point out some familiar views, to stress some familiar values, and to serve as a reminder to the specific responsibilities of Catholic politicians. The exposition puts forward arguments based on common sense, natural law, and also includes of course biblical–theological principles. Marriage is not just any kind of union, or any kind of relationship between human beings. Same–sex relationships are contrary to nature and do not serve the common good. The legalization of such relationships jeopardizes the very foundations of the legal order. Believers who are involved in political life are to participate in the passing of laws in such a manner as to remain true to their Christian identity, which they must not renounce.